

การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองศาลา
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

The participation process to revive the No-nay Folk Songs
of Nong-Sala community, Cha-am district, Petchburi province

ทิพย์สุดา พุฒจรรย์¹

Tipsuda Putjorn

ฐิติมา เวชพงศ์²

Thitima Vechpong

เกศราพร พรหมนิมิตกุล³

Kesaraporn Phomnimitkul

อรรณพ วชรสิโรดม⁴

Attaphol Wachirasirodom

Abstract

The objective of this research was to study a revival of No-nay folk songs with participation process of Nong-Sala community, Cha-am, Petchburi. The participatory action research methodology was used with the participation of teachers from Nong-Sala School, members of Nong-Sala district administration, and Poh-Pleng and Mae-Pleng from Nong-Sala community. The researchers and participants were working together in every process including planning, implementation, evaluation, and improvement.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Assistant Professor, Community Management Program, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, Petchburi IT campus

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Ph.D. Community Management Program, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, Petchburi IT campus

³ สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Lecturer, Community Management Program, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, Petchburi IT campus

⁴ สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Lecturer, Community Management Program, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, Petchburi IT campus

The results showed that the No-nay song was called Songkarn song because people sang this song during Songkarn Festival. A period of time after that, the name of the song was called following its first word and then was changed to No-nay instead. No-nay was sung as a group during spared time after farming. It is a fun and exciting activity that allows young people to court each other.

The No-nay songs are of two types: No-nay and Loy songs. The number of words and internal and external rhymes are not fixed. They depend on singers' capabilities and skills in language usage. The last word of the line always rhymes with the last word of the next line called Hua-Deiw Poem.

The No-nay song has no clear pattern. Thus, there is no qualification of singers and their costume. The song requires a lot of singers; lead-song (Pleng Nam) singers and follow-song (Pleng Rub) singers, along with clappers clapping their hands to give a rhythm. The lead-song is sung rotatedly and then other singers sing the follow-song and dance in pairs. The lyrics of the No-nay songs exhibit continuity of the content. Most of them came from the old songs and some of them were new composed. Some of the lyrics are about sugar palm planters' life, which was the traditional way of life of the community.

Keywords: Folk songs, revival

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองศาลา อำเภอยะยา จังหวัดเพชรบุรี ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ด้วยการมีส่วนร่วมจากคณาจารย์จากโรงเรียนหนองศาลา สมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา และพ่อเพลงแม่เพลงจากชุมชนหนองศาลา โดยให้ผู้ร่วมวิจัยวางแผนลงมือปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

เพลงโนเน เดิมเรียกว่า เพลงสงกรานต์ เนื่องจากมีการร้องเพลงในช่วงงานประเพณีสงกรานต์ และช่วงสมัยหนึ่งได้นำคำขึ้นต้นบทเพลงใช้เรียกเป็นชื่อเพลง จึงเปลี่ยนมาเป็นเพลงโนเนแทน การร้องเพลงโนเน มีการขับร้องเป็นหมู่คณะ หลังจากเว้นว่างจากการทำการเกษตรเป็นกิจกรรมเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวเกี้ยวพาราสีกันอย่างสนุกสนาน

เพลงโนเน มีการร้อง 2 แบบ คือ เพลงโนเน และเพลงลอย ไม่มีการกำหนดจำนวนคำที่ตายตัว ไม่มีการบังคับสัมผัสในและสัมผัสนอก ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาของพ่อเพลงแม่เพลง โดยคำสุดท้ายในแต่ละบาทต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในบาทถัดไปเสมอ ซึ่งเรียกว่า กลอนหัวเดียว

การร้องเพลงโนเนไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน จึงไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ร้อง และลักษณะการแต่งกาย เป็นการร้องเพลงที่ต้องมีคนร่วมวงจำนวนมาก มีทั้งผู้ร้องเพลงนำ และผู้ร้องเพลงรับ พร้อมกับการปรบมือให้จังหวะ โดยผู้ร้องเพลงนำ จะมีการหมุนเวียนกันร้องเพลงไปเรื่อยๆ ผู้ที่ร่วมวงจะร้องเพลงรับและออกมาทำเป็นคู่คำร้องของเพลงโนเนมีความต่อเนื่องของเนื้อหา ส่วนใหญ่เป็นเพลงเก่าที่จดจำกันมา และมีเพลงใหม่ที่แต่งขึ้นเองบ้าง บางเพลงกล่าวถึงวิถีชีวิตชาวสวนตาล ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนดั้งเดิม

คำสำคัญ: เพลงพื้นบ้าน, การฟื้นฟู

บทนำ

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม หากวัฒนธรรมของสังคมใดถูกทำลายไปจนขาดความมีเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมของตน สังคมนั้นจะเสื่อมลงและอาจถูกดูดกลืนไปกับสังคมอื่นในที่สุด ซึ่งปัจจุบันหากศึกษาไปถึงวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น มีวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากการปรับตัวและสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดี คนในชุมชนได้สร้างสมความรู้และประสบการณ์เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ถ่ายทอดกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อมจะคงอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา เมื่อวัฒนธรรมใหม่แพร่กระจายเข้ามา สมาชิกในสังคมก็จะตอบรับหรือปรับตัวในลักษณะต่างๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549, น. 35)

วัฒนธรรมชาวบ้านหรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นผลผลิตของประชาชนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามภูมิศาสตร์ต่างๆ ของประเทศ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ วัฒนธรรมชาวบ้านนี้มีลักษณะเฉพาะตัวและมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้เนื่องมาจากการปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน ความแตกต่างนี้มีทั้งในส่วนที่มองเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรม เช่น ลักษณะบ้านเรือน อาหารการกิน ประเพณีการเล่น และในส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548, น. 20)

วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชน ซึ่งเป็นมรดกตกทอดกันมานาน ถือปฏิบัติสร้างสรรค์ และทุกคนในท้องถิ่นย่อมมีความภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดความรักความหวงแหน และวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวบ่งชี้ความสำคัญถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบต่อกันมา อันเกิดประโยชน์เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการรวมกลุ่มรวมพลังสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม เช่น การฟังเพลง การร้องเพลง การแสดงมหรสพต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมจากประเพณีเทศกาลต่างๆ เป็นเครื่องมือให้การศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้านได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมคนในสังคม โดยการสอนให้รู้จักถูกผิด รู้จักผิดชอบ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ และสอนให้ทุกคนประพฤติเว้นประพฤติชั่ว เพื่อเป็นบรรทัดฐานของสังคม เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เด็กและเยาวชนทั่วไป เป็นเครื่องมือการควบคุมของสังคม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด และการที่มนุษย์จะอยู่ในสังคมได้ จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคม (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2546, น. 11-12)

สืบเนื่องจากคณะผู้วิจัยได้นำพานักศึกษาเข้าศึกษาชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบลอย่างมีส่วนร่วมให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาคสนาม 1 และ 2 ทำให้ส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบลมีการสะท้อนถึงความตระหนักของคนในชุมชนต่อการอนุรักษ์บทเพลงพื้นบ้านโนเนนอย่างจริงจัง ซึ่งปัจจุบันมีเพียงผู้สูงอายุในชุมชนเท่านั้นที่ร้องเพลงพื้นบ้านนี้ได้ และคาดว่าจะสูญหายไปในอนาคต จึงมีความต้องการร่วมกันของชุมชนในการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากกลุ่มผู้สูงอายุสู่กลุ่มเยาวชนในชุมชน ส่งผลให้เกิดแนวทางในการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนน ด้วยความร่วมมือระหว่างคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา และโรงเรียนหนองศาลา ด้วยการมีส่วนร่วมถอดความรู้บทเพลงพื้นบ้านโนเนน เพื่อจัดทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร พัฒนาสู่การจัดทำเนื้อหาสำหรับการจัดการเรียนการสอนให้แก่เยาวชนในโรงเรียนหนองศาลา เพื่อนำไปสู่การร่วมอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโนเนนให้สืบต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของชาวบ้านที่เน้นความสนุกสนาน มีความเรียบง่าย เนื้อร้องทำนอง รูปแบบ จังหวะลักษณะไม่ตายตัว เนื้อเพลงมีการสอดแทรกวิถีชีวิต ค่านิยมของคนในพื้นที่นั้นๆ เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มักไม่มีการระบุกำเนิดที่แน่นอน (สุกัญญา สุขฉายา, 2545, น. 12 – 18 และ อเนก นาวิกมูล, 2521, น. 69-84) เพลงชาวบ้านหรือเพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก อธิบายเรื่องราว แทรกความรู้ เป็นค่านิยมของสังคม และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อไปด้วยการจดจำและการฝึกปฏิบัติด้วยปฏิภาณไหวพริบ (พจนานุกรมเว็บสเตอร์, 1986, น. 882 และ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 21, 2513, น. 523) ประกอบกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547 น. 180) การพัฒนาต้องเริ่มจากการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิม ที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตภายใต้คุณค่าอันดีงามแบบดั้งเดิม การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านของชุมชนนี้จึงใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ระดับบุคคลและกลุ่มคนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน ชุมชน หรือสังคม มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนขนาดใหญ่ ที่มีความหลากหลายของประสบการณ์และมุมมอง แต่มีจุดร่วมของปัญหาเดียวกัน จึงเป็นการแก้ไขปัญหาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีหน้าที่ในการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม (Jack and Norman, 2008, น. 590) จึงเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบความร่วมมือ (collaborative action research) ที่ประกอบด้วยผู้วิจัยที่หลากหลาย จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย ในการจัดระบบการทำงานร่วมกัน เพื่อศึกษาปัญหาของการศึกษา ด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีวิถีหรือสภาพที่มีความแตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง (Cher, 2009 น. 9-10)

วิธีดำเนินงาน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด 8 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2553 จนถึงเดือนมิถุนายน 2554 มีวิธีดำเนินงานดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ผู้วิจัย เป็นคณาจารย์จากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้ร่วมวิจัย เป็นการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความสนใจร่วมกิจกรรมของชุมชน มีความต้องการร่วมฟื้นฟูและอนุรักษ์เพลงโนเน่ให้

คงอยู่กับชุมชน รวมทั้งหมด 17 คน ประกอบด้วย 1) คณาจารย์จากโรงเรียนหนองศาลา จำนวน 2 คน 2) สมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา จำนวน 5 คน 3) พ่อเพลงแม่เพลงจากชุมชนหนองศาลาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 10 คน

2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินงานแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน โดยยึดหลักการบริหารงานวิจัยอย่างมีคุณภาพ (PDCA) ดังนี้

1. วางแผนการทำงาน (plan) ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2553 ถึงเดือนมีนาคม 2554 ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ต่อไปนี้

1.1 ผู้วิจัยประชุมพบทบทวนถึงความต้องการของชุมชนหนองศาลาในการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเน และหารือถึงบทบาทการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านให้แก่ชุมชน

1.2 ผู้วิจัย ประสานขอความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนหนองศาลา เพื่อร่วมดำเนินการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเน

1.3 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยประชุมร่วมกัน เพื่อกำหนดรูปแบบการทำงาน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนัดประชุมผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อสอบถามความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรมการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเน และชี้แจงกิจกรรมที่จะต้องทำร่วมกัน

1.4 ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้อาวุโสของชุมชนเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านโนเน

1.5 ผู้วิจัยวางแผนการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านโนเนของชุมชนหนองศาลา

1.6 ผู้วิจัยประชุมสร้างความเข้าใจในรูปแบบของการศึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล และการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผู้ร่วมวิจัย วางแผนเตรียมการสวดแทรกเพลงพื้นบ้านโนเนให้เป็นกิจกรรมหนึ่งในงานประจำปีของชุมชน

2. การลงมือปฏิบัติ (do) ช่วงเดือนเมษายน 2554 ผู้วิจัยและผู้วิจัยร่วมได้ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนี้

2.1 ประชุมทุกฝ่ายเพื่อกำหนดแนวทางในการทำงานฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเน

2.2 สมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา ติดต่อประสานงานการนัดหมายการขอเข้าสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง

2.3 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากพ่อเพลงแม่เพลงที่ขับร้องเพลงพื้นบ้านโนเน เพื่อให้ได้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านโนเน

2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา จัดงานร่วมกับชุมชน และนำกิจกรรมการร้องเพลงพื้นบ้านโนเนเข้าไปสอดแทรกในงานสงกรานต์ของหมู่บ้าน โดยก่อนเริ่มงานจัดให้มีประชุมเตรียมงาน และซักซ้อมการร้องกับพ่อเพลงแม่เพลง โดยผู้วิจัยร่วมสังเกตกิจกรรมการร้องเพลงโนเนของพ่อเพลงแม่เพลงที่ได้มีการร้องเพลงในงานประเพณีนี้

3. การตรวจสอบ (check)

ช่วงต้นเดือนพฤษภาคม 2554 ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตทั้งหมด และได้นำความรู้ที่ได้เรียบเรียงทั้งหมดจัดทำเป็นเอกสาร ให้ทางเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา เพื่อให้พ่อเพลงแม่เพลงช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านโนเนของตำบลหนองศาลา พร้อมทั้งศึกษากิจกรรมของชุมชน

4. ปรับปรุงและดำเนินการแก้ไข (act)

ช่วงปลายเดือนพฤษภาคม 2554 ผู้วิจัยประมวลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบข้อมูลผลการศึกษาคำรู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านโนเน จากพ่อเพลงแม่เพลงนำมาปรับปรุงให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้จัดทำเป็นรูปเล่มความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านโนเนช่วงเดือนมิถุนายน 2554 มอบให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา และโรงเรียนหนองศาลาเพื่อศึกษาและเตรียมการวางแผนการจัดการสอนในโรงเรียนหนองศาลา พร้อมทั้งการจัดทำบทเรียน และสื่อการสอนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโนเนของชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ได้แก่ ประวัติความเป็นมา สถานการณ์ของเพลง ความสำคัญ ประสพการณ์การเรียนรู้ของพ่อเพลงแม่เพลง ลักษณะของเพลง การแต่งกายของผู้ร้องเพลง และการร้องเพลงพื้นบ้านโนเน

2. แบบสังเกตกิจกรรมตลอดกระบวนการวิจัย ซึ่งระบุถึง วัน/เดือน/ปี/สถานที่ รายละเอียดจากการสังเกต และระบุผู้ที่สังเกต

3. การบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงตลอดการดำเนินการวิจัย ด้วยการบันทึกลงกระดาษทันทีที่มีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แล้วจึงจัดพิมพ์เป็นเอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน

4. การบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์เพื่อถอดถ้อยคำจากผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียดให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง มาจัดพิมพ์บันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5. การถ่ายภาพเป็นการบันทึกภาพถ่ายตลอดเวลาการทำวิจัย ภาพถ่ายจะช่วยบรรยายสภาพความเป็นไปของสถานการณ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดีกว่าการเขียนคำบรรยายยาว ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทันทีที่พบเหตุการณ์

6. การบันทึกวิดีโอ การร้องเพลงโนเน ในขณะที่มีการฝึกซ้อม และการแสดงจริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) และตรวจสอบความสอดคล้องและถูกต้องของข้อมูล เช่น ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมาจากสาเหตุใด ผลเป็นอย่างไร

2. การจัดระเบียบข้อมูล (data organizing) การนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกผลการสังเกตการณ์ นำมารวบรวมให้อยู่ในรูปของการพิมพ์ ที่เป็นเอกสารอย่างเป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัย

3. ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะทำได้ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งทุกครั้งที่ได้ข้อมูล มาทำการจัดประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล สังเคราะห์ แปลความหมายและตีความ ข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา

4. ตรวจสอบความเชื่อถือได้ (credibility) ของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบสาระที่ได้จากหลายๆ มุมมองที่สามารถดำเนินการได้ จากผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 1 คน ถ้าผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ตรงกับคนที่ 2 และ 3 แสดงว่าข้อมูลที่ได้รับรวบรวมได้มีความถูกต้อง แล้วนำข้อมูลจากเอกสารและเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมด มาอภิปรายร่วมกันกับผู้วิจัยเพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล หรือนำไปให้ผู้ให้ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง

ผลการศึกษา

การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนขึ้นมาในครั้งนี้เกิดจากความร่วมมือ และเต็มใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดวางแผน ดำเนินการ และสรุปผลการจัดกิจกรรม ซึ่งผลจากการร่วมมือในครั้งนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนที่หลายคนหลงลืมมานานกว่า 40 ปีที่ผ่านมา สรุปผลของการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปคลุกคลีในชุมชนหนองศาลา ด้วยการนำนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติการลงศึกษาชุมชน โดยนักศึกษาต้องจัดทำแนวทางการพัฒนาและนำเสนอผลการศึกษา ให้ชุมชนได้ร่วมกันตรวจสอบ ผลจากการจัดประชุม ชาวบ้านให้ความสนใจเป็นพิเศษใน

แนวทางการพัฒนาหนึ่ง ที่นักศึกษาเสนอให้ชุมชนควรร่วมกันอนุรักษ์เพลงโนเนให้คงอยู่ เนื่องจากพบว่าปัจจุบันเพลงโนเนมีกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้นที่สามารถขับร้องและมีการรวมกลุ่มขับร้องในงานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนทุกปีเท่านั้น การที่คนนอกให้คุณค่าและความสำคัญของเพลงพื้นบ้านโนเนของชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้สะท้อนถึงเพลงโนเนอาจหายไปจากชุมชนตามอายุขัยของผู้สูงอายุ ทำให้การจัดประชุมครั้งนี้ ชุมชนจึงมีมติอยากให้มีการฟื้นฟูเพลงโนเนให้กลับมามีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อดึงความสนใจของคนในชุมชนทุกรุ่นทุกวัยให้มาสนใจและเห็นคุณค่าบทเพลงพื้นบ้านของชุมชน อันอาจเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป ทำให้ผู้วิจัยและชาวบ้านได้มีส่วนร่วมผลักดันโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโนเนขึ้น จึงเกิดการวางแผนงาน การดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และการจัดทำเอกสารความรู้เพลงโนเน ด้วยการถอดความรู้และบทเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนได้จดจำมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเตรียมความพร้อมพัฒนาสู่การจัดทำสื่อการสอนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนของโรงเรียนหนองศาลา เพื่อให้กลุ่มเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้

ผู้วิจัยได้ร่วมฟื้นฟูด้วยการถอดความรู้จากพ่อเพลงแม่เพลง และผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา ได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูด้วยการประชาสัมพันธ์โครงการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเนผ่านการประชุมกลุ่มต่างๆในชุมชน การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน พร้อมกับการนำกิจกรรมการร้องเพลงโนเนเข้าไปสอดแทรกในงานกิจกรรมของชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศของการฟื้นฟูให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะ 2 งานใหญ่ประจำปีของหมู่บ้าน ได้แก่ งานกีฬาประจำตำบล และงานประเพณีสงกรานต์ของตำบล เพื่อให้คนในชุมชนทั่วไปได้มีโอกาสร้องฟังความทรงจำในอดีต และทำความรู้จักมากขึ้น โดยก่อนเริ่มงาน ชุมชนจะดำเนินกิจกรรมด้วยการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดกิจกรรม และกำหนดการที่เกี่ยวข้อง เชิญพ่อเพลงแม่เพลงมาชักชวนวิธีการการร้อง การแสดง ทบพทวนการร้อง การรับลูกส่งลูก ค้นหาเนื้อเพลงเดิมๆ ที่มีอยู่ทั้งจากเอกสารที่จัดบันทึกไว้ หรือจากความทรงจำเดิมของแต่ละคนมี แบ่งแยกให้แต่ละหมู่บ้านไปชักชวน เพื่อเตรียมมาแสดงในวันที่มีกิจกรรม เช่น บางหมู่บ้านมีพ่อเพลงแม่เพลงเหลือไม่มาก มีการรวมตัวกันชักชวนการร้องเพลงที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลาเป็นต้น

ผลลัพธ์จากความเคลื่อนไหวของชุมชน ด้วยความพยายามขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลาที่ได้นำเพลงโนเนมาสอดแทรกในงานกิจกรรมของชุมชน ซึ่งมีคนในชุมชนมารวมตัวกันเป็นจำนวนมากทำให้คนที่เคยรู้จักเพลงนี้หันมาให้ความสนใจและมีคนในชุมชนกล่าวถึงเพลงนี้มากขึ้น ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจที่มีคนมาให้ความสนใจการร้องเพลง และมีผู้สูงอายุหลายคนได้อาสามาเป็นครูสอนให้แก่เยาวชนในโรงเรียน นอกจากนี้กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้มีแนวคิดแต่งเพลงโนเนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแล

สุขภาพมาช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้าน และการเกิดกิจกรรมฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน โนเนที่คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด วางแผน และร่วมดำเนินการด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชนได้มีส่วนสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

2. ประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านโนเน

เพลงโนเนเป็นเพลงพื้นบ้านที่อยู่คู่ตำบลหนองศาลามามากกว่า 200 ปี เรียกอีกอย่างว่าเพลง “กุดกาน” หรือ “ตรุษกรานต์” เนื่องจากจะเล่นเพลงโนเนในช่วงเทศกาลวันตรุษและวันสงกรานต์ ส่วนชื่อ “โนเน” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกติดปาก เนื่องจากในการร้องเพลงจะมีเนื้อร้องที่ว่า “เนโนชาชะเนโนเอย” หรือ “โนเนชะโนนาเดย” การร้องเพลงโนเนจะมีการเล่นกันหลายวัน ในอดีตการแสดงเพลงโนเนนิยมเล่น 3 – 4 วัน แทบจะทุกวันในช่วงหยุดงานวันสงกรานต์ และนิยมเล่นกันที่วัดหลังจากการทำบุญเพื่อถวายหลวงพ่ และจะอธิษฐานขอให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ขณะเดียวกันก็เพื่อร่วมตัวแสดงสิ่งที่ตนรักและผูกพันอย่างน้อยปีละครั้ง เพลงโนเนเป็นเพลงของภาคกลาง ซึ่งการร้องเพลงโนเนในแต่ละจังหวัดมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน อาจมีเนื้อเพลงที่แตกต่างกันบ้างตามบริบทพื้นที่ของแต่ละแห่งที่ต่างกัน

โดยช่วงประเพณีสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 12 - 14 เมษายน หรือขึ้นปีใหม่ของคนไทย มีการห้ามทำงาน ทั้งทำนา ขึ้นต้นตาล โดยห้ามไม่ให้ทำอะไรเลย และกำหนดให้วันที่ 12 เมษายน ช่วงเช้า ทำบุญที่ศาลากลางหมู่บ้าน รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อขอพรผู้ใหญ่ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ช่วงบ่ายมีพิธีสงฆ์และเวลาประมาณบ่าย 3 โมงเย็นเริ่มมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า ลูกช่วง จิ้งจอกหาคู่ ชักกะเย่อ และในช่วงเวลาประมาณ 1 ทุ่ม เริ่มมีกิจกรรมการร้องเพลงพวงมาลัย และเพลงโนเน โดยร้องเพลงที่หน้าศาลศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และหน้าโบสถ์วัด มีการร้องเพลงไปจนเที่ยงคืน และในวันที่ 13 - 14 เมษายน ช่วงเช้าต่างทำกิจกรรมหรือภารกิจส่วนตัว ช่วงบ่ายมีกิจกรรมเช่นเดียวกับวันที่ 12 เมษายน ซึ่งการร้องเพลงโนเนจะมีช่วงงานประเพณีสงกรานต์เท่านั้น และไม่ควรทำในช่วงวันอื่น เนื่องจากการร้องเพลงโนเนผิดฤดูกาล จะทำให้เกิดความสนุกสนาน และความครื้นเครง ซึ่งการร้องเพลงในลักษณะที่กล่าวมานี้ได้เริ่มหายไปประมาณ 40 ปี ที่ผ่านมา

3. สถานการณ์ปัจจุบันของเพลงพื้นบ้านโนเน

แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่เพลงโนเนยังคงคำร้อง และวิธีการร้องไม่เปลี่ยนแปลง แต่มีความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือ การขาดผู้รับช่วงต่อในการร้องเพลงจากรุ่นสู่รุ่น และพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความสามารถในการร้องเพลงโนเนในปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้วหลายคน จึงมีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนจำนวนหนึ่งที่สามารถขับร้องได้เท่านั้น ซึ่งอาจมาจากสาเหตุสำคัญที่พอจำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ลดปริมาณการผลิตในภาคเกษตรกรรมลง และมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพออกไป

ทำงานนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนไม่หนาแน่นเหมือนในอดีตที่แต่ละครัวเรือนจะมีทั้งปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน และมีความเป็นเครือญาติที่มีกิจกรรมร่วมกันเสมอ กิจกรรมการร้องเพลงโนเนนจึงไม่พบเห็นได้โดยทั่วไป จะปรากฏให้เห็นในลักษณะการแสดงในงานประเพณีสงกรานต์ซึ่งมีช่วงระยะเวลาในการแสดงที่จำกัดเวลาเท่านั้น 2) กิจกรรมทางเลือกของคนในชุมชนมีมากขึ้น การใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อนมีแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีการมาร่วมฟ้อนคลายในลักษณะหมู่คณะ เปลี่ยนไปสู่การเป็นระดับบุคคล ที่มีความเป็นส่วนตัวในการเลือกที่จะกระทำ เช่น การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ ทำให้ความสนใจต่อเพลงโนเนนลดลง

4. ความสำคัญของเพลงพื้นบ้านโนเนน

เพลงโนเนนของตำบลหนองศาลา อำเภอยะหา จังหวัดเพชรบุรีนี้ เป็นการขับร้องในช่วงหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ทำการร้องเพลงในช่วงประเพณีสงกรานต์ เป็นการขับร้องที่ต้องมีคนขึ้นเพลงและคนรับเพลง ใช้การปรบมือเป็นการให้จังหวะของการร้อง มีท่วงทำนองที่สนุกสนาน จึงเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีคุณค่าและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม เมื่อมีความเหนื่อยล้าจากการทำงานมาตลอดทั้งปี และเป็นช่วงเวลาพักการทำงานหนัก จึงมีการร่วมขับร้องกันทุกๆ ปี เรื่อยมา เพลงโนเนนจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบท ได้ส่งเสริมให้เกิดการสร้างการผ่อนคลายจากความตึงเครียดทั้งทางกายและใจ สร้างความสนุกสนาน สร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน เพราะต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน และได้สร้างโอกาสได้พบเจอกันระหว่างหนุ่มสาวในชุมชนและหนุ่มสาวต่างถิ่นที่เข้ามาร่วมขับร้องอย่างสนุกสนาน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการชอบพอกันอย่างเป็นทางการ เพลงโนเนนยังเป็นเครื่องช่วยบันทึกวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนหนองศาลา แม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงโดยละเอียดก็ตาม

5. ประสบการณ์การเรียนรู้เพลงพื้นบ้านโนเนนของพ่อเพลงแม่เพลง

ปัจจุบันชุมชนหนองศาลามีพ่อเพลงแม่เพลงโนเนนอยู่จำนวนหนึ่ง มีอายุราว 60 – 90 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และปลูกตาล พ่อเพลงแม่เพลงมีความสนใจเพลงพื้นบ้านมาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มิอุปนิสัยร่าเริง รักความสนุกสนาน และมีใจรักในเสียงเพลง พ่อเพลงแม่เพลงได้ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้เพลงโนเนนมาตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยเริ่มจากการได้เห็นและได้ยินมาจากพ่อแม่และญาติที่มีการขับร้องเพลงในขณะที่ทำงานกันหลายคนมาโดยตลอด และจากการที่พ่อแม่ได้พาไปร่วมงานประเพณีสงกรานต์ ได้เห็นคนหนุ่มสาวร้องเพลงโนเนนกันอย่างสนุกสนาน สร้างบรรยากาศครื้นเครง ด้วยการร้องเพลงสด ร้องต่อเพลงกันระหว่างหญิงชาย โดยใช้ภาษาที่มีการเล่นคำง่ายๆ เนื้อหาของเพลงเป็นเรื่องใกล้ตัว เนื้อเพลงไม่ยาวและจดจำได้ง่าย ทำนองก็ไม่น่าเบื่อเกินไปที่จะร้อง การออกเสียงร้องและการปรบมือประกอบที่สนุกสนาน จึงทำให้เกิดความสนใจ

อยากร้องเพลงได้เหมือนผู้ใหญ่ จึงได้พยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง และเมื่อได้ยินบ่อยครั้งจึงเริ่มจดจำเนื้อเพลง การร้องเพลง การปรบมือ และการรำ

ส่วนใหญ่การเรียนรู้เพลงโนเนนจะอาศัยวิธีการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ตามความสนใจและความชอบในเพลงโนเนนนั้นๆ ทำให้สามารถร้องเพลงโนเนนได้ตั้งแต่วัยเด็ก และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นได้มีโอกาสร้องเพลงโนเนนในช่วงประเพณีสงกรานต์เรื่อยมา ปัจจุบันการร้องเพลงโนเนนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะจะร้องเพลงโนเนนในขณะที่พักผ่อนอยู่ที่บ้าน ขอเพียงมีคนหนึ่งร้องเพลงนำ และคนหนึ่งร้องเพลงรับ ก็สามารถสร้างความสนุกสนานได้ โดยเพลงที่ร้องมาจากเพลงเก่าที่จดจำมาทั้งหมด และมีการแต่งเพลงใหม่เป็นของตนเองบ้าง

6. ลักษณะของเพลงพื้นบ้านโนเนน

เพลงโนเนนเป็นเพลงพื้นบ้านที่ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจนตายตัว ไม่มีการกำหนดจำนวนผู้ร้อง หรือลักษณะเฉพาะส่วนตัวของผู้ร้องแต่อย่างใด อาจมีเพียงการรับรู้ร่วมกันว่าผู้ร้องควรมีน้ำเสียงที่ดังฟังชัด เพราะการร้องเพลงโนเนนที่ผ่านมาจะมีการร้องกันเป็นวงใหญ่ ยืนล้อมเป็นวงกลม คนยังจำนวนมากเท่าไรยิ่งทำให้เกิดบรรยากาศคึกคักสนุกสนาน เพราะมีคนร้องรับ และปรบมือกันเสียงดัง คนเข้าร่วมวงหรือลูกคู่ เพียงแค่จดจำเนื้อเพลงได้บ้างและจับทำนองได้ รู้จังหวะการปรบมือและการร้องรับ ก็สามารถร่วมร้องได้ ในแต่ละครั้งจะมีพ่อเพลงและแม่เพลงเป็นต้นเสียงนำร้อง ซึ่งจะไม่มีการเตรียมเนื้อเพลงล่วงหน้า ใครนึกอะไรได้ก็ร้องนำ ร้องสด การร้องนำจะร้องเพียงคนเดียว จากนั้นคนที่เหลือในวงจะร้องเป็นลูกคู่รับ

เนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่มักจะเป็นการเกี้ยวสาว การหยอกล้อ และมีการพูดถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านหนองสาเลาและพื้นที่ใกล้เคียง โดยจะมีการร้องเก้กัน แต่ละคนจะร้องเพลงที่ตนเองถนัด ใช้ภาษาท้องถิ่นเพชรบุรี เป็นภาษาในการเกี้ยว ขณะที่ร้องเพลงคนร้องนำจะรำหรือไม่รำก็ได้ บางคนร้องเพลงไปรำไป ซึ่งบางครั้งการรำแล้วไม่ได้ปรบมืออาจทำให้ร้องเพลงไม่ถูกจังหวะ ในอดีตจะมีการจับคู่ออกมารำทีละคู่ๆ สมัยนี้ใครจะรำก็สามารถรำได้ ใครจะร้องใครจะรับก็อยู่ในวง โดยไม่ต้องเดินออกมานอกวง การรำต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการลวนลามผู้อื่น ซึ่งเป็นข้อห้ามที่ต่างรับรู้ร่วมกัน

7. การแต่งกายของผู้ร้องเพลงพื้นบ้านโนเนน

ผู้ร่วมขับร้องเพลงโนเนน แต่งกายตามสบายไม่มีชุดเฉพาะ ในอดีตคนที่ร้องเพลงโนเนนอาจจะทำนาหรือขึ้นตาลเสร็จก็ใส่ชุดนั้นมาร่วมร้องเพลง ซึ่งบางคนพกมิดกริตตาลติดตัวอยู่ขณะร้องเพลง ผู้ชายบางคนใส่เสื้อลายดอก กางเกงตามสบาย หรือเสื้อกล้าม กางเกงขาก๊วย มีปะเป้งที่หน้า ผู้หญิงบางคนมีดอกไม้ทัดหู ใส่เสื้อลายดอก นุ่งผ้าถุง หรือผ้าหางหรือโจงกะเบน

จะกระโดดน้ำมนต์ ให้ตะเซ่กินเอย” (ลูกคู่รับ)

คนรับจะร้องรับตามวรรคสอง “ฉันมาเมืองบน” และ “จะกระโดดน้ำมนต์ให้ตะเซ่กินเอย” พร้อมกับการปรบมือ

4. พ่อเพลงแม่เพลงที่เป็นต้นเสียงจะร้องและหมุ่นเวียนกันร้องนำไปเรื่อยๆ สลับไปจนครบวง

5. ขณะร้องเพลงผู้ชายชอบใครจะไปไค้ผู้หญิงขอให้มารำด้วย อาจออกมาทีละ 3 คู่ ในแต่ละรอบ การรำ 1 รอบ เท่ากับเพลง 3 - 4 เพลง หลังจากรำเสร็จผู้หญิงจะไปไค้ผู้ชายออกมารำสลับกันไปเรื่อยๆ

เนื่องจากเพลงโนเนนเป็นเพลงพื้นบ้านที่ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีลักษณะเป็นมุขปาฐะคือการจดจำปากต่อปาก จึงทำให้เนื้อเพลงมีหลายสำนวน บางสำนวนมีความคล้ายคลึงกันแต่ก็มีส่วนที่ต่างกันเล็กน้อย ซึ่งนับเป็นเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านที่สามารถพลิกเพลงเนื้อเพลงได้ตลอดเวลา

ลักษณะคำประพันธ์จะไม่กำหนดจำนวนคำตายตัว 1 เพลง อาจมี 6 - 10 วรรค แต่ละวรรคอาจมี 4 - 10 คำ ไม่มีการบังคับสัมผัสในและสัมผัสนอก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาของพ่อเพลงแม่เพลง แต่สิ่งสำคัญคือ คำสุดท้ายในแต่ละบาทจะต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในบาทถัดไป ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า กลอนหัวเดียว เหมาะกับเพลงพื้นบ้านที่ผู้ร้องอาจต้องมีการเดินกลอนสด ถ้าคำสุดท้ายเป็นเสียงสระอา เรียกกลอนลา ถ้าคำสุดท้ายเป็นเสียงสระโ อ เรียกกลอนไโล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในวรรคสุดท้ายก่อนจบอาจจะลงท้ายด้วย “เอย” ก็ได้

ตัวอย่าง

ขอเชิญคนว่างมาเข้าวงเอย

เชิญแม่ช่างพาตี

ถอยวงให้กว้างกว้าง

บุคน้ำมาเคียงนมเอย

ถ้าอาจารย์ไม่สั่ง

เอ้อละเหยลอมมา

ก้มหน้าลงเรือน

แม่ชอระกำจำปา

เอ้อละเหยลอมมา

พอถึงที่นี่

ออกจากชะอ้า

ขอเชิญแม่หงส์แม่เอี่ยมาลา (รับ)

เถิดนะแม่ศรีมัลลา (โนเน)

จะปล่อยนวนนางเข้ามา (โนเน)

ทั้งบุกตมมาเคียงโคนชา (รับ)

ฉันก็ยังไม่วา (โนเน)

ลอมมาหนองศาลา

ฉันไม่มีเพื่อนปรึกษา

คอยฟังที่ว่าเพลงเอย (รับ)

ลอมมาชะอ้า

พระก็ตีกลองคำ

ฉันก็เรื่อยมาเอย (รับ)

เอื้อละเหยลอยมา
อีได้เห็นกัน
อีได้ไม่บั้น

ลอยมาหัวหิน (รับ)
ฉันเป็นคนทำกิน
ไม่กลับหัวหินเลยเอย (รับ)

การอภิปรายผล

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นความร่วมมือจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นหาความรู้เพลงโนเนนที่มีอยู่ในความทรงจำของพ่อเพลงแม่เพลงที่เป็นผู้สูงอายุในชุมชน จัดทำบันทึกและเตรียมการสู่การนำผลไปใช้ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ซึ่งการได้รับความร่วมมือจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากจุดเริ่มต้นของการวิจัยไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ผลานกับแรงผลักดันขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา ได้พยายามสร้างบรรยากาศให้คนในชุมชนเกิดความสนใจ และฟื้นฟูความทรงจำประสบการณ์การรับรู้ในอดีตที่มีต่อเพลงโนเนน ผ่านกิจกรรมสำคัญของชุมชน และโรงเรียนหนองศาลาที่ได้ร่วมเรียนรู้และพร้อมรับช่วงต่อในการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนตำบลหนองศาลาต่างตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นมรดกตกทอดและทุกคนในท้องถิ่นมีความภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วมกัน (ประชิด สกุนะพัฒน์, 2546, น. 10) ทำให้เกิดความรักความหวงแหนเพลงพื้นบ้านของชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง และได้ส่งผลให้การร้องเพลงโนเนน ซึ่งในอดีตเคยมีการขับร้องกันเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง แบบไม่เป็นทางการ ช่วงว่างเว้นจากการทำการเกษตรซึ่งตรงกับช่วงประเพณีสงกรานต์ได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันการร้องเพลงโนเนนในช่วงเทศกาลสงกรานต์กลายเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นทางการ เนื่องจากมีการจัดให้มีการร้องเพลงพื้นบ้านโนเนนในวันผู้สูงอายุ ซึ่งจัดในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปีเพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกันทำให้ผู้สูงอายุได้มาร่วมร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน แต่สิ่งที่ขาดคือกลไกการถ่ายทอดเพื่อการสืบทอดเพลงพื้นบ้านโนเนนจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นรูปธรรม ขาดการเชื่อมต่อกับกลุ่มอื่นๆ ในการเข้ามาร่วมร้องเพลงการร้องเพลงพื้นบ้านโนเนนเป็นเพียงการแสดงให้คนในชุมชนได้รับชมเพียงเท่านั้น และจากเสียงสะท้อนจากเวทีประชาคมของชุมชนถึงความต้องการอนุรักษ์และการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านโนเนนให้แก่กลุ่มเยาวชนขึ้น ได้สะท้อนถึงแนวคิดการทำให้ชุมชนถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ของโรงเรียน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) ที่มีได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนแต่มีการใช้ชุมชนทั้งชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ (อมรวิทย์ นาคทรัพย์และคณะ, 2551, น. 102) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความร่วมมือจากหลายสถาบันทางสังคมในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบัน

การเมืองท้องถิ่น ในการร่วมกันถอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงโนเน การถ่ายทอดความรู้ และพัฒนาความสามารถในการร้องเพลงโนเนให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ตามแบบแผนดั้งเดิมของพ่อเพลงแม่เพลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิเชต สุนทรพิทักษ์ (2550, น. 4) ที่กล่าวว่า ศิลปวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์อยู่และเปลี่ยนแปลงไป จะช้าเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพของความมั่นคงของรากฐานและภูมิป้องกันของวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่กับสภาพการให้อิสระ และแรงกระแทกจากวัฒนธรรมภายนอก ถ้ารากฐานมั่นคงและมีระบบเกื้อกูลและป้องกันที่ดี พอสมควรจะสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้นานทั้งนี้จะดำเนินการสำเร็จด้วยดีจะต้องได้รับแรงสนับสนุนและศรัทธาในการปกป้องรักษาจากสถาบันต่างๆ ในสังคมเป็นอย่างดี สิ่งที่คุณในชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านนี้จึงเป็นการสร้างรากฐานที่เข้มแข็งของชุมชน ให้เกิดการอนุรักษ์เพลงโนเน เพื่อให้มีอัตลักษณ์การคงอยู่ในชุมชนหนองศาลา นียาวนานต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านโนเน เกิดจากความต้องการของชุมชนโดยเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลง ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่มีความสามารถในการร้องและมีความเป็นครูที่พร้อมสอนให้คนที่สนใจ และคนในชุมชนส่วนหนึ่งที่ต้องการมีส่วนร่วมในการทำให้เพลงโนเนยังคงอยู่คู่ชุมชนต่อไป จึงเกิดการฟื้นฟูสิ่งที่มียุติให้กลับมีชีวิตอีกครั้ง ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อถอดความรู้เกี่ยวกับ เพลงโนเน จัดทำบันทึกความรู้เพื่อเตรียมการขยายผลสู่กลุ่มคนรุ่นต่างๆในชุมชน ให้ร่วมกัน สืบสานและอนุรักษ์ต่อไป ความรู้ที่ได้จากการศึกษาโดยสรุปพบว่า เพลงพื้นบ้านโนเนของ ตำบลหนองศาลาแต่เดิมเรียกว่า เพลงสงกรานต์เนื่องจากมีการร้องเพลงในช่วงงานประเพณี สงกรานต์ มีการขับร้องเป็นหมู่คณะ หลังจากเว้นว่างจากการทำการเกษตรเป็นกิจกรรมที่เปิด โอกาสให้หนุ่มสาวได้เกี่ยวพาราสักกันและในช่วงสมัยหนึ่งจึงเปลี่ยนมาเรียกชื่อเพลงโนเนแทน โดยเอาคำขึ้นต้นบทเพลงใช้เรียกเป็นชื่อเพลงแทนชื่อเดิม การร้องเพลงโนเนเป็นการร้องเพลง ที่มุ่งเน้นความสนุกสนาน ผู้ที่สามารถร้องเพลงโนเนได้ในชุมชนได้ผ่านประสบการณ์เรียนรู้ ด้วยตนเองด้วยการฟังบ่อยๆ และจดจำมีการฝึกร้อง และร้องเรื่อยมาจนมีความเชี่ยวชาญ ในการแต่งเพลงใหม่ได้ด้วยตนเอง การร้องเพลงโนเน ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน จึงไม่มีการ กำหนดคุณสมบัติของผู้ร้องและลักษณะการแต่งกาย เป็นการร้องเพลงที่ต้องมีคนร่วมวง จำนวนมาก มีทั้งผู้ร้องเพลงนำ และผู้ร้องเพลงรับ พร้อมกับการปรบมือให้จังหวะ เพื่อสร้างบรรยากาศความสนุกสนาน โดยผู้ร้องเพลงนำ จะมีการหมุนเวียนกันร้องเพลงไปเรื่อยๆ ผู้ที่ร่วมวงจะร้องเพลงรับและออกมารำเป็นคู่ คำร้องของเพลงโนเนจะมีความต่อเนื่อง ของเนื้อหา ส่วนใหญ่เป็นเพลงเก่าที่จดจำกันมา และอาจมีเพลงใหม่ที่แต่งขึ้นเองบ้าง เพลง

พื้นบ้านโนเนนประกอบด้วยการร้อง 2 รูปแบบ คือ เพลงโนเนน และเพลงลอย ไม่มีการกำหนดจำนวนคำที่ตายตัว ไม่มีการบังคับสัมผัสในและสัมผัสนอก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาของพ่อเพลงแม่เพลง แต่สิ่งสำคัญคือคำสุดท้ายในแต่ละบาทจะต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายในบาทถัดไป ลักษณะดังกล่าวเรียกว่ากลอนหัวเดียว

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้ผลจากการฟื้นฟูสามารถนำไปสู่การอนุรักษ์ต่อไป ผู้วิจัยควรทำการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้พ่อเพลงแม่เพลงได้ถ่ายทอดความรู้และทักษะการร้องเพลงพื้นบ้านโนเนนแก่เยาวชนในชุมชน ให้สามารถสานต่อและสืบทอดเพลงพื้นบ้านโนเนนให้คงอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยควรใช้ฐานความร่วมมือของคนในชุมชนที่เคยทำงานร่วมกัน มาสร้างการมีส่วนร่วมในการทำการวิจัยในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโนเนน และการจัดทำหลักสูตรหรือรูปแบบการจัดการสอนที่เหมาะสมให้แก่เยาวชนในโรงเรียนหนองศาลาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณพ่อเพลงแม่เพลงชาวชุมชนตำบลหนองศาลาบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา คณะครูโรงเรียนตำบลหนองศาลา ที่ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยจนสามารถได้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านโนเนน เพื่อการฟื้นฟูและการอนุรักษ์เพลงเหล่านี้ให้คงอยู่คู่ชุมชนท้องถิ่นต่อไป

การอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *วัฒนธรรมไทยกับขนบการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิเชต สุนทรพิทักษ์. (2550). *เส้นทางวัฒนธรรม*. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนาพรินติ้ง.
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 21. (2513). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุกัญญา สุธงษา. (2545). *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). *วัฒนธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด.
- อมรวิรัช นาคทรพรและคณะ. (2551). *การศึกษาในวิถีชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- อนุก นาวิกมูล. (2521). *เพลงนอกศตวรรษ*. กรุงเทพฯ : การเวก.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cher Hendricks. (2009). *Improving schools through action research : A comprehensive guide for education*. University of West Georgia, Second Edition : Pearson Education, Inc.
- Jack R. Fraenkle and Norman E. Wallen. (2008). *How to design and evaluate research in education*. Seventh Edition : McGraw-Hill Companies, Inc.
- Webster's third new international dictionary. (1986). Massachusetts USA : Merrian Webster.
- บาง เฟื่องแก้ว, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2554.
- บุญช่วย จงบรรจบ, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2554.
- ประเชิญ นกเทียน, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2554.
- ยีน อยู่เงิน, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2554.
- เยี่ยม แก้วศิริ, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2554.
- สมโภชน์ ทองมา, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2554.
- แสง นกเทียน, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2554.
- หอม สังข์เพิ่ม, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2554.
- อั้น นกเทียน, องค์การบริหารส่วนตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2554.